

**ΘΕΜΑΤΑ ΠΡΟΣΟΜΟΙΩΣΗΣ ΠΑΝΕΛΛΑΔΙΚΩΝ ΕΞΕΤΑΣΕΩΝ
Γ' ΤΑΞΗΣ ΗΜΕΡΗΣΙΟΥ ΓΕΝΙΚΟΥ ΛΥΚΕΙΟΥ
ΕΞΕΤΑΖΟΜΕΝΟ ΜΑΘΗΜΑ: ΚΟΙΝΩΝΙΟΛΟΓΙΑ**

ΟΜΑΔΑ Α

ΘΕΜΑ 1^ο

A1. ΕΡΩΤΗΣΕΙΣ ΤΥΠΟΥ : ΣΩΣΤΟ – ΛΑΘΟΣ

- α. Ο εκπαιδευτικός μηχανισμός προάγει την κοινωνική ενσωμάτωση του ατόμου, η οποία μπορεί να λάβει δυο μορφές: ηθική και νοητική.
- β. Πρωτογενείς φορείς κοινωνικοποίησης είναι η οικογένεια και το σχολείο.
- γ. Οι θεωρίες της εξάρτησης αναφέρουν ότι η επίσημη εκπαίδευση έχει μια αιτιώδη σχέση με την οικονομική ανάπτυξη.
- δ. Η ευελιξία στην εργασία ορίζεται ως η συνεχής μετακίνηση του εργαζομένου σε διαφορετικές εργασιακές θέσεις.
- ε. Για τον Βέμπερ δύναμη είναι η ικανότητα άσκησης ελέγχου της συμπεριφοράς.

(ΜΟΝΑΔΕΣ 15)

ΕΡΩΤΗΣΕΙΣ ΤΥΠΟΥ ΠΟΛΛΑΠΛΗΣ ΕΠΙΛΟΓΗΣ

A2. Το κράτος υπηρετεί τους οικονομικά κυρίαρχους, υποστήριξε :

- α. Ο Κοντ
- β. Ο Μαρξ
- γ. Ο Ντυρκέμ
- δ. Ο Βέμπερ

(ΜΟΝΑΔΕΣ 5)

A3. Επισήμανε την ύπαρξη πολλών εναλλακτικών μορφών λειτουργιών, ιδίως σε οικουμενικούς θεσμούς :

- α. Ο Κούλεν
- β. Ο Μέρτον
- γ. Ο Πάρσονς
- δ. Ο Ντάρντορφ

(ΜΟΝΑΔΕΣ 5)

ΘΕΜΑ 2^ο

ΕΡΩΤΗΣΕΙΣ ΣΥΝΤΟΜΗΣ ΑΝΑΠΤΥΞΗΣ

A4. Πώς προσεγγίζουν οι μαρξιστές κοινωνιολόγοι τη διαδικασία της κοινωνικοποίησης;

(ΜΟΝΑΔΕΣ 13)

A5. Να αναλύσετε το κράτος ως φορέα κοινωνικοποίησης.

ΟΜΑΔΑ Β

ΘΕΜΑ 3^ο

ΕΡΩΤΗΣΕΙΣ ΑΝΑΠΤΥΞΗΣ

B1. Με βάση τη θεωρία της αναπαραγωγής της κοινωνίας δίνονται από το εκπαιδευτικό σύστημα ίσες δυνατότητες πρόσβασης στη γνώση που παρέχεται σε όλους; Πώς λειτουργούν στην εποχή μας οι τίτλοι σπουδών;

(ΜΟΝΑΔΕΣ 9)

B2. Να αναλύσετε τις κοινωνικές τάξεις, ως στοιχείο της κοινωνικής διαστρωμάτωσης και να αναλύσετε τις απόψεις του Μαρξ και του Βέμπερ για την κοινωνική διαστρωμάτωση.

(ΜΟΝΑΔΕΣ 8)

B.3 Να περιγράψετε τις συνέπειες της ανεργίας, της φτώχειας και των ανισοτήτων.

(ΜΟΝΑΔΕΣ 8)

ΘΕΜΑ 4^ο

B.4 Να αναφερθείτε στις απόψεις του Αλτουσέρ για τους ιδεολογικούς μηχανισμούς του κράτους.

(ΜΟΝΑΔΕΣ 8)

B.5 Να περιγράψετε τα χαρακτηριστικά των φεουδαρχικών αγροτικών κοινωνιών.

(ΜΟΝΑΔΕΣ 8)

B.6 Να αναλύσετε τους τέσσερις τύπους κοινωνικής δράσης κατά τον Βέμπερ. Τι γνωρίζετε για τους ιδεατούς τύπους;

(ΜΟΝΑΔΕΣ 9)

ΣΠΥΡΙΔΩΝ ΚΑΒΒΑΔΑΣ – ΑΘΑΝΑΣΙΟΣ ΣΑΪΣΑΝΑΣ
ΙΔΙΩΤΙΚΟΙ ΕΚΠΑΙΔΕΥΤΙΚΟΙ

ΑΠΑΝΤΗΣΕΙΣ

ΟΜΑΔΑ Α

ΘΕΜΑ 1^ο

Α1. ΕΡΩΤΗΣΕΙΣ ΤΥΠΟΥ : ΣΩΣΤΟ – ΛΑΘΟΣ

α (Σ)	β (Λ)	γ (Λ)	δ (Σ)	ε (Σ)
-------	-------	-------	-------	-------

ΕΡΩΤΗΣΕΙΣ ΤΥΠΟΥ ΠΟΛΛΑΠΛΗΣ ΕΠΙΛΟΓΗΣ

A.2 β. Μάρξ

A.3 β. Μέρτον

ΘΕΜΑ 2^ο

ΕΡΩΤΗΣΕΙΣ ΣΥΝΤΟΜΗΣ ΑΝΑΠΤΥΞΗΣ

A4.

Οι μαρξιστές προσεγγίζουν την κοινωνικοποίηση ως μια διαδικασία μέσω της οποίας διαιωνίζεται η καθεστηκυία τάξη πραγμάτων. Όταν για παράδειγμα, οι άνθρωποι κοινωνικοποιούνται, αποδέχονται την οικογενειακή τους καταγωγή μέσω της εκμάθησης των κοινωνικών κανόνων που προσιδιάζουν στην κοινωνική τους τάξη (ή την κοινωνική τους θέση). Οι μαρξιστές θεωρούν ότι οι άνθρωποι μαθαίνουν να αποδέχονται την κοινωνική τους θέση, πριν ακόμα αποκτήσουν συνείδηση των οικονομικών σχέσεων κυριαρχίας. Μαθαίνουν δηλαδή από νεαρή ηλικία όλους τους κανόνες που διέπουν τη θέση τους και στη συνέχεια αποκτούν συνείδηση της κατάταξής τους στο κοινωνικό πλαίσιο ως κάτι το εντελώς φυσικό. Κατά συνέπεια η κοινωνικοποίηση συντηρεί τα κοινωνικά, πολιτικά και οικονομικά προνόμια των κυρίαρχων τάξεων μέσω δομών όπως, για παράδειγμα, η εκπαίδευση, η οποία αναπαράγει τις κοινωνικές θέσεις.

A5.

Το κράτος αποτελεί ένα θεσμοθετημένο φορέα κοινωνικοποίησης ιδιαίτερα σημαντικό. Ο τρόπος διακυβέρνησης:

- Ασκεί επίδραση στη λειτουργία των σημαντικότερων φορέων κοινωνικοποίησης, όπως είναι η οικογένεια (π.χ. με την αναμόρφωση του οικογενειακού δικαίου), το σχολείο (π.χ. μέσω των προγραμμάτων της εκπαίδευσης, των βιβλίων, του εξεταστικού συστήματος), τα Μ.Μ.Ε. (π.χ. με τον κώδικα δεοντολογίας των δημοσιογράφων, αλλά και με τους κανόνες λειτουργίας τηλεοπτικών σταθμών).
- Διαμορφώνει τα πρότυπα συμπεριφοράς των κυβερνωμένων (π.χ. η συμπεριφορά και το ήθος των κυβερνώντων επηρεάζει το αίσθημα δικαίου του πολίτη, προάγει ή υπονομεύει τη διαφάνεια, την ισονομία κτλ.).

Η κρατική εξουσία επιβάλλει κανόνες σε όλα τα επίπεδα και επηρεάζει τις σχέσεις των ανθρώπων σε επίπεδο οικονομικό (φορολογία, εισοδήματα), σε επίπεδο κοινωνικό (εκπαιδευτικό σύστημα, πρόνοια), σε επίπεδο πολιτικό (ελευθερία γνώμης, συμμετοχή σε συνδικαλιστικές ενώσεις και πολιτικά κόμματα κτλ.)

ΟΜΑΔΑ Β

ΘΕΜΑ 3^ο

ΕΡΩΤΗΣΕΙΣ ΑΝΑΠΤΥΞΗΣ

B.1

Ο Γάλλος κοινωνιολόγος Π. Μπουρντιέ κατέδειξε εμπειρικά ότι το εκπαιδευτικό σύστημα λειτουργεί ως σύστημα επιλογής που ευνοεί τις ανώτερες τάξεις σε βάρος των υπολοίπων. Αυτή η προνομιακή μεταχείριση των ανώτερων τάξεων είναι εμφανής στον τίτλο σπουδών που χορηγείται από το σχολείο. Ο χαρακτηρισμός της φοίτησης του μαθητή που αναγράφεται στον τίτλο σπουδών του είναι στην ουσία μια απονομή ιδιοτήτων στο μαθητή. Αυτή η απονομή των ιδιοτήτων (είτε είναι θετική, όπως π.χ. «απολύεται με λίαν καλώς», είτε αρνητική, όπως «απορρίπτεται» ή «παραπέμπεται», που ισούται με στιγματισμό) κατατάσσει τα άτομα σε ιεραρχημένες κοινωνικές ομάδες. Επιπλέον, ο τίτλος σπουδών λειτουργεί και ως απόδειξη ότι αυτός που τον κατέχει συνδέεται με μια κουλτούρα που αποκτιέται από τη σχολική εκμάθηση. Όποιος δε διαθέτει αυτού του είδους την κουλτούρα εκτοπίζεται σε αδιαβάθμητα ισοτιούτα ή σε επαγγελματικές σχολές. Κατ' άλλους κοινωνιολόγους, οι τίτλοι σπουδών είναι εγγυήσεις «νοημοσύνης», οι οποίοι ήρθαν να αντικαταστήσουν τους παλαιούς τίτλους ευγενείας (που χαρακτήριζαν τη φεουδαρχική κοινωνία) ή, ακόμη, τους τίτλους ιδιοκτησίας. Γενικότερα, πρόκειται για τίτλους που δικαιώνουν αυτούς που αισθάνονται ήδη κυρίαρχοι.

B.2

Σε κάθε κοινωνία υπάρχουν διαφορετικές ομάδες ατόμων που έχουν κάποια κοινά στοιχεία ως προς το επίπεδο ζωής, τις οικονομικές και τις κοινωνικές δραστηριότητες ή τις αξίες τους. Η κατάταξη σε μια ιεραρχημένη κλίμακα των διαφορετικών ομάδων με κοινά οικονομικά, κοινωνικά ή αξιακά στοιχεία ονομάζεται κοινωνική διαστρωμάτωση. Βασικό στοιχείο της κοινωνικής διαστρωμάτωσης είναι οι κοινωνικές τάξεις.

Ως κοινωνικές τάξεις ορίζονται οι κοινωνικές ομάδες των οποίων τα μέλη έχουν την ίδια θέση ως προς τα μέσα παραγωγής (ιδιοκτήτες ή όχι), ένα σχετικά κοινό τρόπο ζωής και την αίσθηση ότι ανήκουν στην ίδια ομάδα.

Η έννοια της κοινωνικής τάξης προσεγγίζεται από διαφορετικές θεωρίες. Ο Μαρξ, παρατηρώντας την εξαθλίωση των εργατών στην Αγγλία στα μέσα του 19ου αιώνα, αναδεικνύει την αντίθεση ανάμεσα στις κοινωνικές τάξεις (εργατική - αστική). Αυτό που διαφοροποιεί τις δύο τάξεις δεν είναι το εισόδημα, η φύση της εργασίας (χειρωνακτική ή όχι) ή η άσκηση των διαφορετικών επαγγελμάτων, αλλά η θέση κάθε τάξης στη διαδικασία της παραγωγής. Η αστική τάξη είναι ιδιοκτήτρια των μέσων παραγωγής, ενώ η εργατική τάξη το μόνο που κατέχει (και πουλά έναντι ενός μισθού) είναι η εργατική δύναμη.

Από την άλλη πλευρά, ο Βέμπερ διακρίνει τρεις τύπους κοινωνικής διαστρωμάτωσης:

- Ο πρώτος τύπος διαμορφώνεται ανάλογα με τη θέση του καθενός στην ιεραρχία του γοήτρου. Κάθε ομάδα από το σύνολο των κοινωνικών ομάδων χαρακτηρίζεται από έναν τρόπο ζωής, ένα καταναλωτικό πρότυπο, ένα σύνολο ιδιαίτερων αξιών.
- Ο δεύτερος τύπος διαμορφώνεται με βάση την κατανομή της δύναμης μεταξύ των ατόμων, πράγμα που σημαίνει την επιρροή που μπορεί να ασκήσει ένα άτομο στη δράση μιας ομάδας.

• Ο τρίτος τύπος κοινωνικής διαστρωμάτωσης είναι αυτός των κοινωνικών τάξεων. Η κοινωνική τάξη αναφέρεται ως ένα σύνολο ατόμων που έχουν τις ίδιες ευκαιρίες στην αγορά, έχουν δηλαδή κοινά οικονομικά συμφέροντα, τα οποία φροντίζουν να τα υπερασπίζονται.

Η έννοια της κοινωνικής διαστρωμάτωσης συνδέεται με την έννοια της ανισότητας. Τα άτομα δεν έχουν τις ίδιες ευκαιρίες λόγω της διαφορετικής τους θέσης στην κοινωνική διαστρωμάτωση.

ΘΕΜΑ 4^ο

B.3

Η ανισότητα, η ανεργία και η φτώχεια θεωρούνται τα σημαντικότερα κοινωνικά προβλήματα, διότι μπορούν να επηρεάσουν την κοινωνική, εκπαιδευτική και επαγγελματική σταδιοδρομία των ανθρώπων. Οι άνθρωποι που χάνουν την εργασία τους μπορεί να εξαναγκαστούν σε μετανάστευση, ενώ συγχρόνως αποκλείονται από τον κοινωνικό τους περίγυρο, διότι η θέση στην οποία έχουν περιπέσει επηρεάζει την ψυχολογία και την αυτο-εικόνα τους. Επιπλέον, η ανεργία και η φτώχεια συνδέονται άμεσα με την υγεία, την ποιότητα ζωής και το προσδόκιμο όριο επιβίωσης των ανθρώπων. Έχει επίσης παρατηρηθεί ότι η ανεργία συνοδεύεται από αυξημένα ποσοστά αλκοολισμού, εγκληματικότητας, διαζυγίων, καθώς και άλλων κοινωνικών φαινομένων, όπως είναι η ξενοφοβία, ο ρατσισμός και η έξαρση της βίας. Τα φαινόμενα αυτά δεν ταυτίζονται απόλυτα με την ανεργία, ωστόσο ο συνδυασμός της ανεργίας με άλλους παράγοντες (π.χ. προβληματική κοινωνικοποίηση κτλ.) αυξάνει τις πιθανότητες εμφάνισης αυτών των φαινομένων. Μια άλλη αρνητική πτυχή, ειδικότερα της μακροχρόνιας ανεργίας, είναι η σταδιακή απαξίωση των γνώσεων, των δεξιοτήτων και της αποκτηθείσας εργασιακής εμπειρίας των ανέργων, γεγονός που καθιστά αναγκαία τα προγράμματα επανακατάρτισής του. Πολλοί κοινωνιολόγοι συσχετίζουν την οικονομική ανέχεια με την υγεία και τη δυνατότητα (ή την αδυναμία) πρόσβασης των ατόμων σε υπηρεσίες περίθαλψης. Άλλη μια σημαντική συνέπεια της φτώχειας είναι και η παιδική εργασία, η οποία εμφανίζεται τόσο στον αναπτυσσόμενο όσο και στον αναπτυγμένο κόσμο

B.4 Οι μεταγενέστεροι, με επικεφαλής τον Λ. Αλτουσέρ, επηρεασμένοι από τη σκέψη του Μαρξ προσέθεσαν στους μηχανισμούς καταστολής και τους ιδεολογικούς μηχανισμούς με τους οποίους το κράτος αναπαράγει την κυρίαρχη ιδεολογία. Οι ιδεολογικοί μηχανισμοί, είτε δημόσιοι είτε ιδιωτικοί, λειτουργούν με βάση την πειθώ και την προπαγάνδα. Σ' αυτούς τους μηχανισμούς κατατάσσονται οι μαρξιστές το σχολείο, την οικογένεια, την κοινωνική ασφάλεια, τον έλεγχο των ανηλικών παραβατών κ.ά. Ο πολιτικός ιδεολογικός μηχανισμός υπηρετείται από τα διάφορα κόμματα, ενώ ο ιδεολογικός μηχανισμός πληροφόρησης του κοινού από τον τύπο, το ραδιόφωνο, την τηλεόραση κτλ. Οι ιδεολογικοί μηχανισμοί του κράτους επιτρέπουν την αναπαραγωγή των κυρίαρχων κοινωνικών σχέσεων και δημιουργήθηκαν, σύμφωνα με τον Λ. Αλτουσέρ, επειδή οι μηχανισμοί καταστολής δεν αρκούν για να διασφαλίσουν την ηγεμονία της κυρίαρχης τάξης.

B.5 Φεουδαρχικές αγροτικές κοινωνίες, οι οποίες επέτρεψαν την ανάδυση του καπιταλισμού και στις οποίες ο αγρότης-καλλιεργητής υπόκειται σε ένα σύστημα ιδιόμορφων δεσμεύσεων με τη γη και τον ιδιοκτήτη της. Η υποτέλεια αυτή του αγρότη αποτέλεσε τη βάση των φεουδαρχικών κοινωνιών της Δυτικής Ευρώπης (Γαλλία, Γερμανία κτλ.) και εκφράστηκε με την παροχή αφενός άμισθης υποχρεωτικής εργασίας (αγγαρεία) και αφετέρου φόρων (σε είδος, αλλά και σε χρήμα αργότερα) που καθιστούσαν τη ζωή του αγρότη δύσκολη. Εξαιτίας όλων αυτών των υποχρεώσεων, των επαχθών δεσμεύσεων και των φόρων που έπρεπε να δίνει ο αγρότης στο φεουδάρχη, συχνά ο πρώτος βρισκόταν κάτω από τα όρια της επιβίωσης. Η εξαθλίωση των αγροτικών πληθυσμών και στις δουλοκτητικές και στις φεουδαρχικές κοινωνίες εξηγεί και το μεγάλο αριθμό των πρόωρων θανάτων που χαρακτηρίζουν αυτές τις κοινωνίες. Οι άνθρωποι επομένως, σ' αυτές τις

κοινωνίες, είχαν μικρή προσδοκώμενη ζωή, δηλαδή μικρές πιθανότητες να φτάσουν σε κάποια μεγάλη ηλικία εξαιτίας των επιδημιών και των λιμών που προκαλούνταν από μια κακή σοδειά ή ακόμη εξαιτίας των άθλιων συνθηκών υγιεινής. Εξάλλου στις μικρές πιθανότητες για μεγάλη προσδοκώμενη ζωή οφειλόταν η υψηλή γεννητικότητα την εποχή εκείνη.

B.6 Ο Βέμπερ διέκρινε την κοινωνική δράση του ατόμου:

1. σε ορθολογική, που είναι η δράση σε σχέση με ένα σκοπό (π.χ. τη δράση ενός επιχειρηματία που προσπαθεί να μεγιστοποιήσει τα κέρδη του),
2. σε σχέση με μια αξία (π.χ. ο στρατιώτης που προτιμά να πεθάνει παρά να εγκαταλείψει τη σημαία στο πεδίο της μάχης),
3. σε συγκινησιακή δράση (π.χ. ο άνθρωπος που κλέβει γιατί τον έκλεψαν),
4. σε παραδοσιακή δράση (π.χ. η Ελληνίδα χήρα που φοράει μαύρα, για να δείξει το πένθος της). Οι μορφές αυτές κοινωνικής πράξης είναι κατά τον Βέμπερ ιδεατοί τύποι, έννοιες δηλαδή που καταγράφουν το νόημα της δράσης.

Τους ιδεατούς τύπους κατασκευάζει ο ερευνητής ως εργαλεία για την κατανόηση των πραγματικών κοινωνικών πράξεων, αλλά και των κοινωνικών φαινομένων και διαδικασιών. Έτσι, για παράδειγμα, ο Βέμπερ κατέγραψε τους ιδεατούς τύπους όχι μόνον των κοινωνικών πράξεων, αλλά και τον ιδεατό τύπο της γραφειοκρατίας, της εξουσίας κτλ. Η γραφειοκρατία, ως ορθολογικός τρόπος δράσης, ρυθμίζει τις σχέσεις των ανθρώπων με το κράτος στη βάση κάποιων κανόνων. Με τη χρήση του ιδεατού τύπου της γραφειοκρατίας προσπαθούμε να ανιχνεύσουμε τις αποκλίσεις ανάμεσα στο πραγματικό φαινόμενο της γραφειοκρατίας (με τα προβλήματα ή τις δυσλειτουργίες της) και την ιδεατή εικόνα αυτής. Σημειώνουμε ότι η έννοια της γραφειοκρατίας στη σκέψη του Βέμπερ δεν ήταν αρνητικά φορτισμένη, όπως είναι στις μέρες μας.

ΣΠΥΡΟΣ ΚΑΒΒΑΛΑΣ – ΑΘΑΝΑΣΙΟΣ ΣΑΪΣΑΝΑΣ
ΙΔΙΩΤΙΚΟΙ ΕΚΠΑΙΔΕΥΤΙΚΟΙ